

Orvosok és gyógyszerészek sírjai a Házsongárdi temetőben a 19. század közepéig

Gaal György

Protestáns Teológiai Intézet – Kolozsvár

Mormintele medicilor și ale farmaciștilor decedați până la mijlocul sec. al 19-lea aflate în Cimitirul Central din Cluj

Lucrarea prezintă opt morminte din perioada 1802–1859, ale unor medici și farmaciști iluștri din orașul Cluj. Sunt publicate inscripțiile mai interesante, cele latinești și în traducere. În unele cazuri este prezentată cariera medicală și științifică a velor înmormântați.

Cuvinte cheie:

Physicians' and Chemists' Gravestones up to the Middle of the 19th Century in Cluj/Kolozsvár Central Cemetery

This study presents eight funeral monuments of famous physicians and chemists from the 1802–1859 period. The interesting inscriptions are published, those in Latin are translated. Where there are enough data, the medical and scientific career of the entombed is presented.

Keywords:

Orvostudományi Értesítő, 2009, 82 (2): 131-10

www.orvtudert.ro

Előző dolgozatunkban a 18. század közepéig keletkezett orvos- és gyógyszerész sírokat vettük számba [1]. A kilenc síremlékből mára csak egy látható a temetőben, de a többiekét régi feljegyzésekből ismerjük. A következő száz év sírjaiból is sok eltűnt, elpusztult, de sajnos róluk nem készültek leírások a 20. század folyamán, úgyhogy itt csak a ma is meglévő nyolc síremléket tudjuk bemutatni. Ezek eléggé tekintélyes méretűek voltak ahhoz, hogy ellenálljanak az idő és az emberek rombolásának. Jórészt a család is védte őket. Meglepő, hogy az Orvos-sebészeti Tanintézet egyetlen tanárának sem maradt fent emlékköve ebből az időszakból. Hasonlóképpen semmilyen utalást sem ismerünk az itt elhantolt erdélyországi tudós főorvos Nyulas Ferenc (1758–1808) sírjának helyére, sírfeliratának szövegére [7].

1. *Mauksch Tóbiás* (+1802. január 31.) gyógyszerész pompás, klasszicista és barokk elemeket kombináló kőszlop alatt nyugszik, a bemélyített, keretelt szövegmezőben a latin felirat:

MEMORIAE
TOBIAE MAUKSCH
CIVIS PHARMACOPOLAE
SENATORIS
ECCL[ESIAE] EVANGEL[ICAE] CURATORIS
DE SALUTE CIVIUM
INSTITUT. PHARMACOPOLIIS
DE ECCLESIA
AUCTO EIUSDEM AERARIO
DE SUIS
TENERRIMO AMORE
DE OMNIBUS
HUMANITATE
OPTIME MERITI
VIDUA, FILII, FILIAE GENERI
GRATI MOESTIQUE
POSUERUNT
VIXIT ANNOS LXXV
OBIIT XXXI IAN. ANNO MDCCCII

Magyar fordításban a barokkos szöveg így hangzik: „Mauksch Tóbiás polgár, gyógyszerész, szenátor, az evangélikus egyház gondnoka emlékére – aki a polgárok jólété; a gyógyszerház, az egyház s ennek pénztára gyarapítása körül, övével szembeni gyengéd szeretetével, mindenki szembeni emberségességével a legnagyobb érdemeket szerezte – hálás és megszorodott özvegye, fiai, leányai, vejei állították. Élt 75 évet. Meghalt az 1802. év januárjának 31. napján.” A feliratról is kitűnik, hogy Kolozsvár egyik dinasztiaalapító gyógyszerésze nyugszik itt. Késmárkon született 1727-ben, abból a híres-neves Mauksch családból, melyből Mikszáth Kálmán is feleséget választott magának. Árván maradván 13 éves korában kerül Kolozsvárra, ahol Schwartz Sámuel (és nem Sándor!) patikájában inas majd segéd nyolc éven át. Az

Dr. Gaal György

Protestáns Teológiai Intézet – Kolozsvár (Institutul Teologic Protestant)
400124 Kolozsvár – Cluj-Napoca
Piața Avram Iancu nr. 13

addigi városi gyógyszerterát 1727-ben a város magánkézbe adta, s éppen bérője, Schwartz vette meg. Az ő 1749 decemberi halála [15] után özvegye örökölte a patikát. Ő hívta vissza Kolozsvárra egykori gyakornokukat, Maukschot a gyógytár vezetésére. 1752-ben rászáll a patika, s a város ajánlásával 1760. november 10-én Mária Teréziától privilégiumot nyer a magángyógyszertár vezetésére. Rövidesen a város köztisztviselői álló polgára, szenátora, az evangélikus egyház gondnoka lesz. Először 1756-ban Sartorius Zsuzsannát veszi nőül, tőle kilenc gyermeke születik, ennek halála után 1773-ban Habermayer Zsuzsanna lesz a felesége, aki újabb kilenc gyermekkel ajándékozza meg. Idősebbik fia, Tóbiás Sámuel öröklő a kolozsvári patikát, kisebbik fiának, János Mártonnak viszont Marosvásárhelyen vásárol gyógyszerterát. Az utóbbi számára írt gyógyszerészeti Instrukciója a gyógyszerész feladatairól, magatartásáról a hazai gyógyszerésztörténet egyik fontos dokumentuma. Az ő idejében költözik át a gyógyszerterár a Nagypiac és a Híd utca sarkán álló épületbe, melynek korhűen berendezett, kifestett helyiségeiben ma a Gyógyszerészeti Múzeum működik. Lányai révén Mauksch számos jeles családdal került rokonságba (Streicher, Pataki, Engel, Liedemann), kisebbik fiától született Augusta-Matilda nevű unokáját Hintz György evangélikus pap vette nőül, s az ő fiuk, György révén a Hintzekben folytatódott a kolozsvári legrégebbi gyógyszerész-dinasztia. Mauksch Tóbiás maga elkészítette disztichonos latin sírfeliratát, melyet a család megőrzött, de nem vésett kőbe, mert a felirat csak tumba-típusú kővön fért volna el. E felirat magyar fordításban így hangzik: „Én, aki annyszor kevertem gyógynövényeket más szerekkel, itt alszom megnyugodva az orvosok fejedelmében, Krisztusban. Késmárk szült engem, Kolozsvár nevelt felnőtté, Tóbiás volt a nevem, Mauksch az őseim családnéve, beszédre és szívre kegyes Zsuzsannát vettem nőül, kiknek a hatalmas Isten áradó kegyelme 18 gyermeket adott. Ötven s néhány évig gyógyszereszkészítettem, s erre királyi privilégiumot is kaptam. Láthatod az én példamból, mire képes a kémia az isteni gyógyital poharait nyújtva segítségül. Mennyi gyógyitalt és mennyi orvosságot készítettem: a halál parancsára most mégis itt fekszem. De a halál megadta nekem az örök életet, s ezért nyugodtan megyek bírámnak, Krisztusnak elejébe”. A sír a Lutheránus temetőben található a Mauksch–Hintz-kripta előtt [2, 3, 5, 7, 13, 14].

2. A Mauksch–Hintz-kripta a temető egyik legpatinásabb épülete. Igazi klasszicista építmény, a tervező mintha Antonio Canova síremlékeiből ihletődött volna. Valószínűleg Lassgalner Eleonóra (1786–1850) építtette első és második férje számára veje, Hintz György (1808–1876) lutheránus lelkész hathatós támogatásával. A hölgy először *Mauksch János Márton* (1783–1817) gyógyszerész, lutheránus gondnok, másodszor *Sláby Dániel* (1783–1835) – a gyászjelentés szerint – „ritka pontosságú patikárius”, lutheránus „domesticus curator” felesége volt. A portálé egyik domborművén az 1835-ös évszám az építés idejére utalhat. Felette a D. S. monogram Sláby, alatta pedig egy bonyolult TMJM-kombináció az első férj, s esetleg bátyja emlékét örökíti meg. Slabyt még csak a lutheránus sírkertbe, 1850-ben

elhunyt feleségét már a családi sírboltba temetik. Az egész kripta piramis alakú, kőlapokkal borított, a keleti oldalon a piramis síkjából kiugrik a négy dór oszlop tartotta timpanonos portálé. Alatta a fémlemezes, szellőző nyílásokkal áttört kapu, efelett érzelmes szöveg, két oldalán dombormű. Az szöveg így hangzik:

VILCHEN ERSTERBEN, VERGIESSMEINNICHT (!) BLEICHEN
ES WELKET DIE ROSE

UND DAS ROLLENDE BLATT SINKT IN VERWEHENDEN
STAUB,

NICHT SO DIE BLUME DES HERZENS, DIE EWIG BLÜHENDE
FREUNDSCHAFT

IHREN STENGEL ZERKNICKT (!) SELBST NICHT DAS
TRÜMMERENDE (!) GRAB.

EINST AN DER WELT GEÖFFNETEN PFORTE DER
GLÜCKLICHEN WELTEN

REICHT DER HARRENDE FREUND SEINEM ENTBEHRTEN
DIE HAND.

(Ibolyák elhálnak, nefelejcsek megfakulnak, elhervad a róza és a sodródó levél a szétszóródó porba süllyed, nem úgy a szív virága, az örökké virágzó barátság, ennek szárát még a romboló sír sem töri meg. A boldog világ kitárult kapujánál a várakozó barát egykor így nyújtja kezét a távozonak.) A bal oldali domborművön egy szomorú leányalak feliratos oszlopra borul, melyen urnaféle áll, tövének koponya, mellette kígyó tekeredik. A jobb oldali mű homokórára dőlő lepelbe burkolózó férfit ábrázol, itt is megjelenik a kígyó és a koponya. Ezek bizonyára a gyógyszerészetre utaló jegyek. A kriptában három szinten 10–10 koporsófülke található, a felső szint gyermekkoporsók számára méretezett. A koporsófülkéket még az 1970-es években kiürítették, a bejárattól jobbra és balra két márványtáblán olvasható 23 halott neve. (Ezen maga Mauksch Tóbiás is szerepel, s három 1817-ben elhunyt személy, sőt a családból nősült dr. Barra Imre is, akinek más helyen van a síremléke – úgyhogy a jegyzék nem nyújt tájékoztatást az építés idejére) [3, 5, 13, 14].

3. *Pataki Sámuel* (1731. március 20 - 1804. szeptember 11.) tanár és orvosdoktor a III. B. parcella nyugati szélén húzódó út mentén fekszik koporsókö alatt. Itt az út mindkét oldalán néhány Pataki-sír található. A dinasztiaalapító, I. Pataki Sámuel (†1766) orvos sírját nem ismerjük, csak 1750-ben elhunyt felesége, Dálnoki Mária kis ereszes követ sikerült még idejében lemásolni. Az ő gyermekük az itt nyugvó II. Sámuel. Köve valószínűleg egy más hantot takart, de a család áthelyeztette ide, unokája, Pataki Dániel fejköve elé. Erre már az is utal, hogy az eredetileg déli, férfit megillető oldal ma északnak néz. Ezen e latin szöveg:

MEMORIAE

VIRI CANDORE ET ERVDITIONE CONSPICVI

SAMVELIS PATAKI

DVM VIVERET MEDICINAE DOCTORIS COLLEGII REF.

CLAVD. PHILOS. ET MATHES. PROFESS.

INCLYTI COMITATVS KOLOS PHYSICI CONIUX MOESTA

MARITO DESIDERATISSIMO

LIBERI MOERENTES PATRI OPTIMO BENE MERENTI
POSVERVNT

vixit annos lxxiv obiit a. d. mdccciv die xi septembris

Magyar fordításban: „A közismerten fényes elméjű és nagy tudású férfi, Pataki Sámuel, míg élt, orvosdoktor, a kolozsvári Református Kollégium filozófia- és matematikatanára, Kolozs megye híres orvosa emlékének. A gyászoló feleség a legideálisabb férjnek, a gyászoló gyermekek a legjobb apának megérdemelten állították. Élt 74 évet, meghalt az Úr 1804. esztendejében szeptember 11-én”. – Pataki a kolozsvári kollégium elvégzése után 1752 tavaszától Leidenben majd Odera-Frankfurtban, végül 1758-ban Utrechtben szerzett enciklopédikus műveltséget, s az utóbbi helyen orvosdoktori diplomát is. Még ezen év őszén a kolozsvári kollégium filozófiatanárává választották, 1769-ben rábízták a kollégiumi nyomda vezetését is. A tanítás mellett egyre szélesedik praxisa, a Teleki grófok fogadják bizalmukba, úgyhogy az egyház engedélyezi, hogy lektorral helyettesítse magát. Mikor 1780-ban megyei főorvosnak választják, lemond katedrájáról. Szenvedélyes botanikus és könyvgyűjtő volt. Könyvtárát a kollégium vette meg, növénygyűjteménye az Erdélyi Múzeum-Egyesülethez került. Első feleségével, Verestói Erzsébettel csak pár hónapra terjedt házassága, a másodikkal, Szathmári Pap Sárával (1746–1816) 39 esztendőre. Az utóbbinak közös koporsókövük túloldalán ez a felirata:

SZATHMÁRI PAP SÁRÁNAK NÉHAI ORVOS DOKTOR ÉS
PROFESSOR IDŐSB PATAKI SÁMUEL

XXXIX ESZTENDÖKIG VOLT HIV HÁZASTÁRSÁNAK

E SIRBA NYUGVO FÉRJE PORÁHOZ

SZÁLLOTTAK HAMVAI

XII ESZTENDEI ÖZVEGYSÉG UTÁN ÉLETÉNEK LXXIDIK
ESZTENDEJÉBEN.

HÁLÁDATOS GYERMEKEI TISZTELİK ÁLDOTT EMLÉKEZÉ-
TÉT.

SZÜLETETT MDCCXLVI JULIUS IIIKÁN MEG HOLT
MDCCCXVI DECEMBER IIIKÁN

Kettejük fia szintén jeles orvosdoktor lett, alig nyolc évvel

élte túl édesanyját [2, 7, 11, 16].

4. Pataki Sámuel (1765. február 16 - 1824. április 2.) orvosdoktor a családban a III. sorszámot érdemelte ki. Ő vitte rangban és tekintélyben a legtöbbre. Urnával lezárt négyszögű emlékoszlopán már magyar nyelvű a felirat:

GYÁSZ OSZLOPA

PATAKI SÁMUELNEK

MÍG ÉLT

ERDÉLY FŐ-ORVOSSÁNAK KIRÁLYI

TANÁCSOS ÉS KIR. FŐ KORMÁNYSZÉKI

REFERENSNEK

A TERMÉSZET TANITVÁNYÁNAK ÉS

AZ EMBEREK BARÁTYÁNAK

MELLYET

BÁNATBA MERÜLT HITVESSE

KESERGŐ GYERMEKEK

EMLÉKEZETÉT

FÁJDALMAS SZERETETTEL

S BUZGÓ ÉRZÉSSSEL TISZTELVE

EMELTEK

RÖVID ÉS CSAK

LVIII ESZTENDÖKRE TERJEDT ÉLETÉT

NAGY ÉRDEMI S JO TETTEI

HALHATATLANNÁ TESZIK.

SZÜL. MDCCCLXXVI FEBR. XVIKÁN

MEG HOLT MDCCCXXIV APRIL IIKÁN

A feliratban a születési dátum hibás, 1765 helyett 1776-ot véstek. Az oszlop a II. C parcella keleti szélén áll, pont szemben az előbb bemutatott tumbával, több családi sír között. III. Sámuel is a kolozsvári kollégiumban tanult, majd 1787 ősztől a göttingeni egyetem orvostanhallgatója volt. Tanulmányait Bécsben és Pesten folytatta, az utóbbi helyen 1794. februárjában szerzett orvosdoktori diplomát. Apja mellett kezdte az orvosi gyakorlatot, 1801-ben Bécsbe utazott, hogy megtanulja a himlő-elleni oltást, s azt meg is honosította Erdélyben. 1806-ban a Főkormánysház melletti egészségügyi tanács tagjául választották, 1812-ben pedig ennek elnökéül. Ez egyben az erdélyországi főorvosi

(protomedikusi) címmel is együtt járt. E minőségében részt vett a Főkormánysház ülésein. 1814-ben őt küldték ki a Brassó környéki pestisjárvány leküzdésére. Itt szerzett érdemeiért királyi tanácsosi címmel tüntették ki. 1817-ben ő vegyelemezte Erdély fürdővizeit, s ennek eredményét latin nyelvű munkában Pesten tette közzé 1820-ban. Felesége a kolozsvári gyógyszerész, Mauksch Tóbiás leánya, Zsófia (1780–1863) volt, aki őt fiúgyermekkel ajándékozta meg. Közülük a legidősebb, IV. Sámuel (1797–1820) Bécsben harmadéves orvostanhallgatóként halt meg, úgyhogy a tradíciót a kisebbik testvér, Pataki Dániel (1804–1871) vitte tovább [2, 3, 7, 12].

5. *Gyarmathi Sámuel* (1751. július 15 - 1830. március 1.) sokoldalú tudós ember, a 18. század végének legnagyobb magyar nyelvésze volt. Eredetileg kétrészes, felül girlanddal díszített kőobeliszken örökítették meg emlékét. A kő többször ledült a környező temetésekkor, ma csak a feliratos felső szegmense látható. Legutóbb 2000 szeptemberében restaurálták göttingeni támogatással. Felirata így szól:

*Med. Doctor
és
Professor
GYARMATHI
SÁMUEL
Emléke*

A pár sor nem sejteti, hogy egy milyen fordulatokban gazdag életpályára tett pontot e sírkő. Gyarmathi Kolozsvárt született, itt valamint a zilahi és a nagyenyedi református kollégiumokban tanult. 1776-ban Bécsbe ment, ahol beiratkozott az egyetem orvosi karára, s 1782-ben nyomtatásban is megjelent disszertációja alapján orvosdoktorrá avatták. Utána közel egy évig járta gyalogosan Németországot, Berlinbe is eljutott. 1783–1784-ben Ráday Gedeon családjánál nevelő, két fiát Pozsonyba is elkíséri tanulmányaik idején. Ott válik első lapunk, a Magyar Hírmondó munkatársává. Akkoriban a francia Montgolfier-fivérek 1783-tól folytatott léghajós kísérletei mentek világszenzáció számba. Gyarmathi elsőként bocsájtott fel léggömböt Magyarországon, Pozsony piacán 1784-ben. Még az évben Pestre utazott, ahol a budai színháznál segédkezett. 1785 táján tért vissza Erdélybe. Itt megnősült, de rövidesen el is vált. A báró Radák és a gróf Bethlen családnál háziorként tevékenykedett, míg 1787-ben Hunyad megye tisztviselőjévé nem választották. Attól fogva nyolc évig Déván élt. 1795-ben Bethlen Elek társaságában németországi tanulmányútra ment. Jártak Halléban, Jénában, Weimarban, két évet Göttingenben töltöttek, ahol ő is beiratkozott az egyetemre. Közben megtanult oroszul, svédül, dánul, angolul. A nyelvészet és a mineralógia érdekelte. Koppenhágába is eljutott. 1799-ben érkezett haza, s 1800-tól a zilahi Református Kollégiumban kapott tanári állást. Itt tíz évig oktatott, majd nyugalomba vonulva gróf Bethlen Gergely buni kastélyában illetve kolozsvári házában a tudománynak élhetett. Gazdag könyvtárát a zilahi iskolára, közet-gyűjteményét a nagyenyedi kollégiumra hagyta. Gyarmathi idejében Erdélyben az orvosdoktorok csak városi vagy megyei főorvosokként juthattak

biztos megélhetéshez, ezért többségük tanári, nevelői állást is vállalt. Gyarmathi nevelőként az ifjaknak való hasznos olvasmányokat igyekezett fordítani: 1793-ban közzétette Kampe népszerű könyvét „Amerikanak feltalálásáról”, majd 1794-ben ugyancsak Kampe Robinson-átdolgozását. Tudományos elismertségét nyelvészeti munkáinak köszönheti. Az Okoskodva tanító magyar nyelvmester (1794) egy pályázat eredményeként született, ez első magyar leíró nyelvtanunk, mely teljesen szakít a latin nyelvtanok rendszerével. Nyelvhasznító munkásságával egy új tudományágat teremtett: a finnugor összehasonlító nyelvészetet. Történt ugyanis, hogy Sajnovics János jezsuita csillagász miközben Hell Miksa társaságában Norvégia lappok lakta északi csücskén, Vardö szigetén 1769-ben a napfogyatkozást figyelte, a lapp nyelvet is tanulmányozta, sőt a magyar-lapp rokonságra is felfigyelt, s erről 1770-ben tanulmányt jelentetett meg. A magyar tudósok többsége elutasította a „halzsírszagú atyafiság”-ot, inkább a törökkel vagy a héberrel szerette volna a magyart rokonítani. Gyarmathi is a kételkedők közé tartozott. Göttingenben August Schlözer ottani nagyhírű filológus professzortól kapott gazdag nyelvi anyagot és biztatást a nyelvrokonság tanulmányozására. Végül nem tudta Sajnovicsot megcáfolni, hanem rájött, hogy a lapon kívül más finnugor nyelvekkel is rokon a magyar, úgyhogy a nyelvrokonságot hét nyelvre terjesztette ki. Eredményeit híres latin nyelvű művében közölte: *Affinitas Linguae Hungaricae cum Linguis Fennicae originis grammaticae demonstrata* (Nyelvtani bizonyítása a magyar és a finnugor eredetű nyelvek rokonságának. Göttingen, 1799). Arra is rámutatott, hogy a szláv és török eredetű szavak csak kölcsönzés útján kerülhettek a magyar nyelvbe. Gyarmathi szeretett a nyelvvvel játszani, tudott csak e hangokat használva beszélni. Utóbb őt is diákjai viccesen „Meszeshegye vén mesterének” nevezték, lévén Zilah a Meszes tövében. Azóta eltűnt kéziratok naplójában feljegyezte, hogy „Göttingából én hoztam Erdélybe legelőbb a sárga krumplit, az úgynevezett Zucker-krumplit”. Gyarmathi az erdélyi polihisztorok közül is kimagaslott [2, 3, 4, 7, 9].

6. *Homoródalmási Barra Imre* (1799. november 5 - 1854. január 20.) reformkori városi főorvos emlékét az unitárius temető-részben egy Kagerbauer Antal tervezte elkeskenyedő gótikus obeliszken örökítették meg. Ennek fülkéjébe bronz mellszobrát is elhelyezték. A kő északi oldalára pedig bevészték: „Aty[j]a, nagyaty[j]a, orvos. Hírben névben nagy mindhárom Az elhunytban fiágon a nemes család örökre kihalt”. Az unitárius tanintézet diákja volt, majd nagyapja és apja hivatását folytatva 1816-tól Bécsben tanulta a medicinát, ott avatták orvosdoktorrá 1822-ben. Kolozsvárt lett gyakorló orvos. Apja 1824-ben bekövetkezett halála után őt választották városi főorvosnak. Az 1831-es kolerajárvány idején nevezetes Barra-cseppjeivel sok száz ember életét mentette meg, a szegényeket ingyen kezelte. 1839-ben a megye hivatalos fizikusává lépett elő. „Igazi gavallér orvos volt. Szép külső, elegáns megjelenés, nyájas, előkelő modor, kellemes társalgás, nemes gondolkodás, s hivatása gyakorlásában lelkiismeretesség s tudás jellemezték” – írta róla Pataki Jenő. Temetésére olyan tömeg gyűlt össze, hogy az önkényuralom korának hatásai lázadástól tartva kirendelték a katonaságot. Tisztelői szobrot

akartak emelni neki. Síremlékét az Ujfalvi Sándor rendezte gyűjtés eredményeként építették. Erre felirat is utal: „Emelték, kiknek életét szentelte, hazafi kortársai, több százan, gazdag és szegény” [2, 3, 7, 8, 10].

7. *Csoma György* (1803 - 1859. július 27.) Kolozsvár városában 27 évig szolgálatot teljesítő seborvosnak keresztet, horgonyt és szívet (hit, remény, szeretet) kombináló jelvényt tartalmazó emlékoszlopát a III. B-ben lévő vasráccsal körülvett Szatsvai-sírkertben egy 1836-ból és egy 1843-ból való kő között találjuk, hátulján a szöveg:

KI ELÉG NAGY VOLT AZ ÉLETBEN
MERT ELHIVATÁSÁNAK TELJESEN
MEGFELELT.
BOLDOG VOLT, MERT AZ ISTENEK
SOK ÁLDÁSÁT VETTE EL,
DE RÉSZESÜLT
A BALSORS CSAPÁSAIBAN IS,
MERT 7 GYERMEKEIT TEMETTE EL,
AKKOR, MIDŐN
A HALÁL KARJAIBÓL
SOKAKAT KEDVESEIKNEK
VISSZAADOTT, S AZOKNAK
KÖNNYEIT LETÖRÖLTE,
S MOST ITT NYUGSZIK
A TEMETŐ VIRÁGAI ALATT,
DE ÉL FELETTE HŰ NEJÉNEK,
EGYETLEN LEÁNYÁNAK EMLÉKEZETE.

Bizonyára Csoma is a kolozsvári Orvos-sebész Tanintézetben szerezte kirurgusi diplomáját. Akkoriban még kevés volt az orvosdoktor tájainkon, úgyhogy a betegek ellátását jórészt seborvosok vagy kirurgusok végezték.

8. A Lutheránus temetőnek a főútra néző szélén díszes oszlopon olvasható Ritter Traugott (1819–1855. május 29.) „gyógytár tulajdonos” neve. Csak feltételezzük, hogy az illető tényleges gyógyszerészként birtokolta a gyógyszerterat. Egyetlen könyvben sem találtunk utalást életére, munkásságára.

A síremlékek típusa jól mutatja a korszak átmeneti jellegét. II. Pataki Sámuel még az előző két században igen elterjedt koporsó alakú kő, tumba alatt pihen. Mauksch Tóbiás és III. Pataki Sámuel sírját négyzetes, díszes fejezetű oszloppal jelölték. Felirataik még dicsérő szöveget, életrajzi adatokat

tartalmaznak. Gyarmathi Sámuel copf stílusú és Barra Imre neogótikus obeliszkje már szüksézből. A Gyarmathi követ a Bethlen család, a Barráé a hálás polgárok emelték. A többiek, a Csoma György és Ritter Traugott oszlopát is beleértve a család állíttatta. A legimpozánsabb, építészeti szempontból is értéket képviselő nyughely a Mauksch–Hitz-kripta, mely több gyógyszerész hamvait is befogadta és szimbolikusan lezárja a falaktól övezett, középkori hagyományokat éltető város korszakát.

Irodalom

1. Gaal Gy. – *Orvosok, gyógyszerészek és legközelebbi hozzátartozók sírkövei a Házsongárdi temetőben a 18. sz. közepéig*. EME Orv. Értesítő, 1998, 81: 62-66.
2. Gaal Gy. – *Tört. kövön és porladó keresztén*, Stúdium Könyvkiadó, Kolozsvár, 1997.
3. Lászlóffy A., Kántor L. – *Házsongárd*. Helikon Kiadó, Budapest, 1989.
4. M(indszenti) Nagy O. – *Gyarmathi Sámuel élete és munkássága*, EME kiadása, Kolozsvár, 1944.
5. Orient Gy. – *Adatok a magyar gyógyszerészet és a gyógyszer-tárak történetéhez*. Különlenyomat a „Gyógyszerészi Hetilap” 1900. évfolyamából. H.n., é.n.
6. Orient Gy. – *Az erdélyi és bánáti gyógyszerészet története*. Cluj-Kolozsvár, 1926, 163-189.
7. Pataki J. – *Az erdélyi orvoslás kultúrtörténetéből*, Magyar Tudománytörténeti Intézet, Piliscsaba, 2004, 211-212, 217-218, 263-265, 286-288, 345-348, 357-360.
8. Pataki J. – *Barra Imre síremléke*. Revista Medicală–Orvosi Szemle, 1933, 6: 10. sz. 324.
9. Pataki J. – *Gyarmathi Sámuel*. Revista Medicală–Orvosi Szemle, 1928, 1: 5. sz. 16.
10. Pataki J. – *Homoródalmási Barra Imre*. Revista Medicală–Orvosi Szemle, 1929, 2: 5. sz. 162.
11. Pataki J. – *Pataki Sámuel (secundus)*. Revista Medicală–Orvosi Szemle, 1928, 1: 4. sz. 14.
12. Pataki J. – *Pataki Sámuel (tertius)*. Revista Medicală–Orvosi Szemle, (1928), 1: 8. sz. 18.
13. Pataki J. – *Városunk legrégibb gyógyszerterára*. Revista Medicală–Orvosi Szemle, 1936, 9: 5.sz.198–200.
14. Péter H. M. – *Az erdélyi gyógyszerészet magyar vonatkozásai*. EME kiadása, Kolozsvár, 2002, 432-436.
15. Schwartz – *Samuel latin-magyar halotti kártája* (†1749. dec. 6.) a kolozsvári Akad. Könyvtárban (jelz.O.F.24).
16. Török I. – *A kolozsvári ev. Ref. Collegium története*, Kolozsvár, 1905, 2: 61-67.